

Verslag studiedag 'Wildbienen & Co in Niedersachsen und Bremen'

Erik van der Spek

Voor deze studiedag over de bescherming van wilde bijen op 2 december in Bremen hebben de leden van de sectie via de mail een uitnodiging gehad. De studiedag was onderdeel van een project om meer te doen voor de wilde bijen in Niedersachsen. Ongeveer 60 mensen, waaronder één buitenlander, verzamelden zich om 9.30 uur in het Übersee-Museum. Om 17.30 uur, het werd toch nog wat later dan gepland, mochten de doorzetters hier de Hymoptercollectie nog even bekijken.

Hieronder volgt een kort verslag van drie van de lezingen van die dag.

Structuur, dynamiek en de betekenis voor het natuurbeheer

Prof. dr. Anselm Kratochwil

Uit Duitsland zijn 561 soorten wilde bijen bekend. Welke soorten waar voorkomen wordt bepaald door een complex van factoren. Tot welke biologische regio behoort het gebied. Om welk habitat gaat het? De meeste soorten zijn te vinden in droge graslanden, andere in schrale terreinen en op ruderaal terreinen.

Gebieden met veel en een grote variatie aan soorten bloemen, een mozaïkstructuur, een droog en warm microklimaat en een kleinschalige randstructuur.

Voldoet de omgeving aan specialistische eisen? 66% nestelt in de bodem, maar stelt daar vaak specifieke eisen aan, 3% nestelt in steilranden. 135 soorten (25%) zijn koekoeksbij

Oligolectische soorten (140) bezoeken één plantenfamilie, 33 soorten composieten *Asteracea* en 27 soorten vlinderbloemigen *Fabiaceae*. De zandbijen *Andrena* kennen veel oligolectische soorten met een variatie aan plantenfamilies waarop soorten gespecialiseerd zijn: wilgen *Salicaceae* 9, kruisbloemen *Brassicaceae* 8, vlinderbloemigen *Fabiaceae* 7, composieten *Asteracea* 6 en schermbloemen *Apiaceae* 5. Het aantal soorten bijen dat oligolectisch is, is groter in warmere dan in koudere klimaatsgebieden.

Bloemstroken in het agrarische landschap, wat betekenen ze werkelijk voor wilde bijen?

Dr. Christian Schmid-Egger

Op een heel groot akkerbouwbedrijf (10.000 ha) is gekeken wat de aanleg van bloemstroken voor wilde bijen betekent.

Bloemstroken in het agrarisch landschap kunnen algemene soorten wilde bijen extra leefgebied bieden, ook wanneer de stroken zeer geïsoleerd liggen van bronpopulaties. Essentieel is dat gebruik wordt gemaakt van een zaadmengsel dat op de voorkeuren van wilde bijen is afgestemd. Honingbijen kunnen dan zonnig ook mee profiteren, maar wilde bijen profiteren niet of nauwelijks van zaadmengsels die op honingbijen zijn afgestemd. Een goed mengsel bevat zaden van zeker 30 soorten en is afgestemd op de aanwezigheid van bloeiende planten van zeker mei tot oktober. Meerjarige soorten geven een beter resultaat dan eenjarige plantensoorten. De aanlegkosten zijn wel hoger, maar het effect is veel groter en de kosten per jaar zijn lager. Het eerste jaar moet de groei van niet doelsoorten worden tegengegaan, mulchen is vaak voldoende effectief om de gewenste soorten voldoende voorsprong te geven. Een goede

bloemstrook bied gedurende het seizoen steeds een ander beeld doordat andere soorten in bloei staan. In het proefgebied in Sachsen-Anhalt bij Dessau zijn zeven meerjarige bloemstroken aangelegd. Er is vijf keer per jaar in stroken van 100 m bemonsterd door te slepen met een insectennet. Hierbij zijn alle dieren genoteerd en wanneer determinatie in het veld niet mogelijk was, meegenomen. Er zijn vooral algemene soorten aangetroffen, vanaf het 2^e jaar neemt het aantal soorten en het aantal individuen toe.

Akkerranden moeten dus meerdere jaren in stand worden gehouden, willen ze nut hebben. Het zijn vooral de polifage soorten die van de bloemstroken profiteren. Goede verzorging in het 1^e jaar is belangrijk. Het gaat om het bestrijden van akkeronkruiden die geen doelsoort zijn. Herhaaldelijk mulchen in het eerste jaar zorgt er voor dat de doelsoorten breed uitstelen en benadeelt de eenjarige akkeronkruiden die de doelsoorten kunnen overwoekeren.

Belangrijk is dat naast het voedsel ook nestgelegenheid gerealiseerd wordt. Een strook grond zwart maken vlak voor de vegetatieperiode, wel oppervlakkig om nesten te sparen, kan goed helpen. Net als het maken van steilkanten, wel voldoende breed om overschaduw van uit de zijanten te voorkomen. Een ploegvoor die op het zuiden georiënteerd is kan ook goed als nestlocatie dienen.

Bloemstroken met een plantenmengsel dat op honingbijen is afgestemd hebben weinig nut voor wilde bijen, terwijl honingbijen wel mee profiteren van stroken waar het mengsel is afgestemd op wilde bijen. Voor Duitsland is een groot aantal zaadmengsel ontwikkeld voor 22 regio's, per regio is er een mengsel voor gemiddelde standplaatsen en voor vochtige tot natte standplaatsen of basenrijke danwel zure schraallanden. Ook zijn er een aantal niet regionale mengsels voor bijzondere standplaatsen zoals: wegbermen, afdekkingen van vuilstorten, vliegvelden, biogasproductie, wildakker, paarden- of runderweide, stedelijke omgeving, etc. De firma Saaten Zeller heeft hiervoor een uitgebreide catalogus uitgegeven. Elk mengsel bevat een groot aantal soorten, zodat er altijd soorten zijn die bij een standplaats passen en er gedurende de hele vegetatieperiode bloeiende planten aanwezig zijn. Het basismengsel voor bijvoorbeeld het aan ons land grenzende Noord-West Duitsland bevat aan grassen: gewoon struisgras, grote vossenstaart, reukgras, glanshaver, zachte dravik, kamgras, fijn schapengras, beemdlangbloem, roodzwenkgras, gewone veldbies en veldbeemdgras. Aan vlinderbloemigen: veldlathyrus, moerasrolklaver, hoplkaver, rode klaver en vogelwikke. Aan andere kruiden: duizendblad, grasklokje, pinksterbloem, korenbloem, wilde peen, glad walstro, gewone berenklauw, Sint-Janskruid, gewoon biggenkruid, margriet, echte koekoeksbloem, smalle weegbree,

brunel, akkerboterbloem, veldzuring, herfst-leeuwentand, grasmuur en gewone ereprijs.

Literatuur

Saaten Zeller GmbH & Co KG, 2015. Katalog, Regiosaatgut, Nichtregionale Mischungen, Landwirtschaftliche Mischungen, Innerstädtische Mischungen, 68 p.

Aculeaten in de regio Bremen-Oldenburg-Verder in verleden en heden

Helmut Riemann

Uit de periode 1827-1941 zijn 498 soorten bekend uit deze regio en uit de periode 1969-2015 545 soorten; in totaal gaat het om 652 soorten. Hiervan zijn 86 soorten alleen historisch bekend en veel van de vroeger algemene soorten, zijn zeldzaam geworden. De toename van het aantal waargenomen soorten komt onder andere doordat in het verleden niet gekeken werd naar een aantal groepen heel kleine wespen.

Uit de analyse van de gegevens blijkt dat verzamelen van groot belang is om zicht te houden op wat en hoeveel er in een gebied voorkomt. Daarbij is het belangrijk dat behalve met vangnetten ook met andere vangmiddelen wordt bemonsterd. Alleen noteren van veldwaarnemingen is onvoldoende, dan worden veel soorten gemist. Naast natuurgebieden zijn dijken tegenwoordig in het buitengebied voor veel soorten erg belangrijk.

Andere lezingonderwerpen waren:

- Onderzoek naar angeldragers als onderdeel van de bescherming van wilde bijen in Nedersachsen
  - Landschapsinrichting om wilde bestuivers te bevorderen, bijvoorbeeld in het belang van de blauwe bessenteelt
  - Vliesvleugeligen in Bremen
  - Project rodelijst voor de wilde bijen van Hamburg
  - Oprichting van vereniging en netwerk voor wilde bijenbescherming in Nedersachsen
  - Entomologie en het Übersee-Museum Bremen
- Jammer genoeg zijn de presentaties niet beschikbaar gesteld of als samenvatting aangeleverd.